

УДК 378.035.09

І. В. ГРОВСЬКА (викладач)
Донецький національний технічний університет

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Розглянуто зміст основних цінностей студентської молоді. Проаналізовано структуру ціннісних орієнтацій та їх трансформацію на сучасному етапі розвитку суспільства.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, студентський вік, система ціннісних орієнтацій, гуманістичні цінності особистості.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток української держави визначається трансформаційними процесами, пошуком власного шляху розвитку, зміною цінностей та ціннісних орієнтацій. Потреби оновленого суспільства в спеціалістах нового типу передбачають пошук нових ефективних шляхів навчання й виховання, вимагають ретельного врахування ціннісних орієнтацій у процесі підготовки молоді.

Сучасна вища освіта може похвалитися скоріше проектуванням науково-технократичних досягнень у діяльності майбутніх спеціалістів, ніж досягненнями у сфері виховання молодого покоління фахівців. Однією з причин такого стану справ дослідники називають ігнорування важливості виховання у вищій школі, необізнаність самих викладачів вищої школи не стільки з проблемою гуманізації освіти взагалі, скільки із самими гуманістичними цінностями як із предметом педагогічної діяльності, а отже з проблемою формування таких гуманістичних цінностей у майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблема формування системи цінностей, ціннісних орієнтацій та духовної культури студентської молоді перебуває у центрі уваги науковців і педагогів. Історія звернення до аксіологічної проблематики, за якою можна простежити загальну характеристику розвитку теоретичних уявлень про цінності й ціннісні орієнтації, пов'язана з ученнями всіх видатних представників соціальної і гуманітарної науки, що складають наукові передумови актуальності теми дослідження. Значний внесок у розробку проблем гуманістичних цінностей особистості внесли відомі філософи ХІХ–ХХст. М. Бердяєв, Е. Дюркгейм, М. Лоський, Г. Ріккерт, В. Соловйов, П. Флоренський, П. Юркевич та ін. Такі вчені, як Г. Балл, І. Бех, О. Білоусова, О. Вишневський, К. Гавриловець, О. Столяренко, В. Сухомлинський, В. Плавич, досліджували цінності особистості, прирівнюючи їх до ідеалу особистості. Дослідження гуманістичних цінностей як форми суспільної самосвідомості особистості та найважливішого компонента її духовного світу, способу духовно - практичного освоєння дійсності в сучасній філософії здійснили С. Анісімов, В. Іванов, М. Каган, О. Киричук, І. Кон. На основі праць та досліджень С. Анісімова, Л. Буєвої, І. Зязюна, М. Кагана визначився категоріальний апарат теорії цінностей, який включає поняття і категорії – “цінність”, “ціннісне”, “ціннісне ставлення”, “ціннісна орієнтація”, “ціннісна позиція”, “ціннісна норма”. Питань, які мають безпосереднє відношення до проблеми цінностей і ціннісних орієнтацій, стосувалися праці відомих вітчизняних психологів: Л.С.Виготського, С.Л.Рубінштейна, Л.І.Божович, К. Платонова, Г.С.Костюка та інших.

Актуальність теми зумовлена суспільними перетвореннями що відбуваються в Україні під впливом соціально-економічних і культурних змін, які призвели до зміни багатьох педагогічних орієнтирів. У сучасному соціокультурному просторі особливої значущості набуває виховання відповідальної, ініціативної, творчої особистості. Аналіз ціннісних орієнтацій студентської молоді може слугувати досить адекватним мірилом усіх інших процесів, що є базисною основою трансформації сучасного українського суспільства, водночас являючи собою досить актуальну, як в науковому, так і в практичному розумінні, проблему. Вивчення ціннісних орієнтацій студентів має великий науковий і практичний інтерес, тому що саме на студентському віковому етапі відбувається особистісне самовираження в різних життєво важливих сферах: навчання, майбутній професійній

діяльності, культурі, політиці тощо. Студентський вік – це період формування системи ідеалів, цінностей і орієнтацій у житті. Ця система ще не досить чітка і здатна змінюватися. Тому особливо цікаво дослідження зміни ціннісних орієнтацій студентів в умовах ціннісно-нормативної невизначеності і соціально-економічної нестабільності.

Метою статті є дослідження того, яке місце займають ціннісні орієнтації у структурі особистості, а також зміст ціннісних орієнтацій студентської молоді на сучасному етапі розвитку суспільства. Робиться спроба проаналізувати, які ж цінності сучасної молоді займають найважливіше місце в ієрархії ціннісних орієнтацій, а які втрачають своє значення. Тому розглянемо кожний цей компонент окремо, а потім складемо єдину картину ціннісних орієнтацій.

Виклад основного матеріалу. Молоді, в тому числі студентській, належить особлива роль у суспільстві, адже саме її представники сьогодні це керівники держав, урядів, науковці, економісти, юристи і т. д. – те покоління, яке буде творити історію завтра. І тому від того, якими є цінності і ціннісні орієнтації сучасної молоді, залежить її майбутнє і майбутнє суспільства в цілому. Тому дослідження цієї проблеми є дуже актуальним на сучасному етапі. В умовах певної кризи соціальних ідеалів, зневіри частини населення в оптимістичні перспективи для України і світу в цілому дуже важливим є виховання молоді на засадах тих суспільно-корисних цінностей, які є загальнозначущими, вічними, неперехідними – Добро, Благо, Любов. В умовах існування складних глобальних проблем одним із основних принципів життєдіяльності кожної особистості має стати гуманізм. Саме він повинен бути стрижнем ціннісних орієнтацій особистості в сучасному світі.

До предмету нашого аналізу прямо відноситься використання багатозначних понять "цінність" і "ціннісні орієнтації". Цінність – це значимість чого-небудь на відміну від існування об'єкта чи його якісних характеристик.

Визначення ціннісних орієнтацій як самостійного поняття у вітчизняній науці вперше було наведено в праці А.Г. Здравомислова та В.А. Ядова "Отношение к труду и ценностные ориентации личности" (1966). Ці вчені під ціннісними орієнтаціями розуміють установку особистості на ті чи інші цінності матеріальної та духовної культури суспільства. Ціннісні орієнтації є надзвичайно важливим компонентом структури особистості, в них начебто реємується весь життєвий досвід, накопичений особистістю в її індивідуальному розвитку. Це той компонент структури особистості, який являє собою певну вісь свідомості, навколо якої обертаються помисли та почуття людини та з точки зору якої вирішується багато життєвих питань [4, с. 191].

Серед дослідників немає одностайної думки щодо визначення поняття "цінність". Одні характеризують його як об'єктивну суть речей, другі – як власне цінність, грошову вартість предмета, треті – ототожнюють із поняттям блага, корисності для особистості, четверті – пов'язують із суб'єктивною значущістю даного предмета для життєдіяльності людини, п'яті – з його властивостями задовольнити потреби, інтереси, бажання. Отож і класифікуються вони по-різному, залежно від того, які види потреб вони задовольнятимуть, яку роль виконуватимуть, у якій сфері застосовуватимуться, зокрема: за об'єктом засвоєння – матеріальні, матеріально-духовні; за метою засвоєння – егоїстичні, альтруїстичні; за способом вияву – ситуативні, стійкі; за роллю у діяльності людини – термінальні, інструментальні; за змістом діяльності – пізнавальні, предметно-перетворювальні (творчі, естетичні, наукові, релігійні та ін.); за належністю – особистісні (індивідуальні), групові, колективні, суспільні (також демократичні), загальнонародні (національні), загальнолюдські [1, с.126] Зміст ціннісних орієнтацій в історії цивілізації з античності до нашого часу відрізняється відносною стабільністю і відтворюваністю. При цьому як у макромасштабі (країна, держава), так і в мікромасштабі (індивід, особистість) перевага віддавалася тим позиціям, які спрямовані на "суспільне благо". Іншими словами, історія розвитку людства сформувала ідеальну уяву про людину як особистість, суттю якої є духовні прагнення. Саме це уявлення про "гідну людину" є сьогодні планетарним і таким, що саме собою розуміється.

У структурі ціннісних орієнтацій у цілому виділяються три підсистеми:

1) когнітивна – ціннісні уявлення людини (знання про предмети, явища, процеси, світогляд, уявлення про своє життя);

2) емоційна – відносно стійкі почуття людини до об'єктів, що виражається в емоційній оцінці (емоційно-ціннісні відносини до світу, своїх зв'язків, почуття);

3) діяльнісна – схильність до того або іншого типу соціальної поведінки; загальна спрямованість діяльності людини щодо об'єктів і явищ соціальної значимості, шлях досягнення життєвих планів.

Ціннісні орієнтації людини складаються в певну систему. Серед всієї ієрархії цінностей можна виділити ті, які є загальнолюдськими, або глобальними, тобто властиві переважній більшості людей, наприклад: Свобода, Праця, Творчість, Гуманізм, Солідарність, Чесність, Вихованість, Інтелегентність, Сім'я, Нація, Народ, Діти. Зниження значення цих цінностей викликає в нормальному суспільстві серйозні занепокоєння. Зважаючи на велике різноманіття ціннісних орієнтацій молоді, Ю. Волков поділив їх на певні категорії. Зокрема: інтелектуально-освітні цінності, культурні цінності, політичні цінності. [2, с.52]

Коротко розглянемо, які саме переваги надають молоді люди у названих категоріях. Інтелектуально-освітні цінності необхідно розглядати в ракурсі розумового, творчого потенціалу, який на жаль значно знизився за останні роки. Наприклад, деякі науковці 80-х років відзначали, що отримання вищої освіти було однією з головних життєвих цінностей студентської молоді того часу. Сучасні українські студенти також не заперечують важливості освіти у житті, але вважають, що гарна освіта – лише одна з багатьох умов успіху у житті. Серед мотивуючих чинників отримання освіти пріоритетне місце зайняв мотив "досягнути успіху у житті" [10, с.58].

На жаль, значне зростання питомої ваги матеріального фактору у ціннісних орієнтаціях просліджується в середовищі української студентської молоді. На цей факт з тривогою вказує український дослідник Скок М. А. Якщо цінність "матеріальне забезпечення життя" у 1998 році посідало в опитуваннях студентів 17-те місце, то зараз вона перемістилася на 4-те. У суспільстві виникає ситуація, коли люди свою діяльність спрямовують лише на досягнення матеріальних благ. Формується споживацька психологія, домінуючими рисами характеру людей, в тому числі і студентської молоді, стають заздрість, егоїстичність, корисливість, прагматизм. Така ситуація вимагає подальшого наукового аналізу, розробки конкретних рекомендацій з метою удосконалення виховної роботи серед підростаючого покоління, студентської молоді, повернення на чільне місце в ієрархію ціннісних орієнтацій особистості загальнозначущих моральних цінностей [9, с. 130]

Щодо культурних цінностей сучасної молоді, то суспільство, яке на перший план поставило матеріальне благополуччя та збагачення, формує відповідну культуру і життєві потреби молоді. Електронні засоби масової інформації заповнюють значну частину їх вільного часу і виступають як важливий інструмент формування духовного світу, культурних цінностей та установок для сучасної молоді. Сьогодні спостерігається тенденція до подальшої дегуманізації і деморалізації соціокультурних цінностей. Ця тенденція проявляється в піднесеному інтересі молоді до сцен і епізодів насилля і жорстокості в кінематографі, телебаченні, театрі, музиці, літературі, мистецтві. Естетичні орієнтації різних груп студентів також досить різні. Сучасні студенти, в порівнянні з попередніми поколіннями студентської молоді, менше люблять читати художню, науково-популярну та іншу літературу, майже не відвідують театри, музеї, виставки.

В соціокультурних цінностях переважають споживацькі орієнтації. Аналіз стану політичних вподобань молоді дає можливість стверджувати, що вони в достатній мірі різнополюсні. Кількість молодих людей, які постійно цікавляться політичними подіями в країні становить лише 13,2%, тоді як 33,4% політикою не цікавляться зовсім. Молодь в політичних цінностях є досить прагматичною: політика розглядається молодими людьми як засіб завоювання авторитету, та лідерства. Все менше студентів хочуть приймати участь у суспільному житті. В колах студентської молоді знижується престиж такої цінності як робота. На вищій місці в шкалі ціннісних орієнтацій підіймаються цінності "заробіток" і "службова

кар'єра". Турбота про власне здоров'я також не визнається пріоритетною ціннісною орієнтацією.

Висновки. Ціннісні орієнтації особистості формуються під впливом пануючої в суспільстві системи цінностей, яка змінюється з розвитком історії. Події останніх десятиліть вплинули на систему ціннісних орієнтацій пострадянського суспільства і відповідно на життєві орієнтири студентської молоді, в середовищі якої набувають все більш актуального значення матеріальні цінності. На превеликий жаль, втрачають певне значення в житті сучасної студентської молоді деякі духовні орієнтації і цінності. Студенти менше цікавляться політикою, суспільно-політичним життям, далеко не всі люблять читати, відвідувати культурно-мистецькі заклади, займатися спортом, художньою самодіяльністю, мистецтвом, творчістю. Відбувається деформація і етичних ціннісних орієнтацій, виправдовується порушення заповідей типу "не кради", "не бажай..." і т. д.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Така ситуація вимагає подальшого наукового аналізу, розробки конкретних рекомендацій з метою удосконалення виховної роботи серед підростаючого покоління, студентської молоді, повернення на чільне місце в ієрархію ціннісних орієнтацій особистості загальнозначущих моральних цінностей.

Список використаної літератури

1. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. - 1997. - №1. - С. 124-129.
2. Социология: учебник / [Ю.Г. Волков, В.И. Добренков, В.Н. Нечипуренко, А.В. Попов]; под ред. проф. Ю.Г. Волкова. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М.: Гардарики, 2003.– 512 с.
3. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомыслов. - М.: Политиздат, 1986. – 223 с.
4. Здравомыслов А.Г. Отношение к труду и ценностные ориентации личности / А.Г. Здравомыслов, В.А. Ядов // Социология в СССР / А.Г. Здравомыслов, В.А. Ядов. - М.: Мысль. - 1966.- - Т.2. - 1966. - С. 187-207.
5. Норов О. Гуманістичні ціннісні орієнтації / О. Норов // Рідна школа. – 1997. – № 11. – С. 25-27.
6. Омельченко Ж. О. Формування загальнолюдських цінностей як мети виховання в працях видатних мислителів / Ж. О. Омельченко // Педагогіка і психологія. - 1996. - № 3. - С. 188-193.
7. Подвиг С.П. Изучение ценностных ориентаций молодёжи как важный фактор совершенствования идейно-воспитательной работы / С.П. Подвиг // Вопросы идейно-политического воспитания молодёжи в условиях развитого социализма / С.П. Подвиг. - М., 1981.
8. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. О месте психического в общей взаимосвязи явлений материального мира / С. Л. Рубинштейн. - М.: Издательство АН СССР, 1957. – 328 с.
9. Скок М. А. Ціннісні орієнтації особистості сучасного студента / М. А. Скок // Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т. Г. Шевченка: Вісник ЧДПУ. Серія: Психологічні науки. - 2002. - Вип. 11. - С. 128-132.
10. Сорокина Н. Д. Перемены в образовании и динамика жизненных стратегий студента / Н. Д. Сорокина // СОЦИС. - 2003. - № 10. - С. 55-60

Стаття надійшла до редакції 13.02.2012.

И. В. Гировская. Ценностные ориентации студенческой молодёжи.

Рассмотрено содержание основных ценностей студенческой молодёжи. Проанализирована структура ценностных ориентаций и их трансформация на современном этапе развития общества.

Ключевые слова: *ценности, ценностные ориентации, студенческий возраст.*

I. V. Girovskaya. Students' Values Orientations.

The content of students' values is considered in the article. The structure of values orientations and their transformations in the developing society is analysed.

Keywords: *values, values orientations, student age, values orientations system.*